

Чорна К.П.

Міжрегіональна Академія управління персоналом

ЗАПОРІЗЬКА СІЧ ЯК НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН І НОСІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

У статті висвітлено формування механізму управління Запорізькою Січчю – козацьким військово-політичним об'єднанням, яке існувало на українських теренах у XVI – XVIII століттях та набуло практично всіх ознак державності. Головну увагу зосереджено на демократичних рисах у врядуванні, що дає змогу багатьом науковцям називати досліджуване утворення першою демократичною республікою в Європі. Тут описано адміністративно-територіальний устрій Січі, особливості ієрархічної взаємодії різнорівневих владних верхівок і соціальних станів, відмінності між військовою та паланковою організацією, формування системи відносин Січі з навколишнім геополітичним середовищем і з Гетьманщиною.

Значна частина викладеного матеріалу присвячена вивченню особливостей національного менталітету, вірувань, духовності як суттєвого чинника політичної системи. Головною ж ідеєю дослідження є довести значення національних елементів в організації влади для її легітимності та підкреслити визначальну політичну роль козацтва в подальшому розвитку українського державного будівництва.

Ключові слова: Запорізька Січ, Нова Січ, Кіш, курені, паланки, військова козацька Рада, менталітет.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед численної джерельної бази з історії козацтва найбільш цінними для вивчення досліджуваної тематики є архівні матеріали Кошу – уряду Запорізької Січі [9; 14], а також козацькі літописи С. Величка [13] та Г. Грабянки [2], праці Д. Яворницького [5], польські хроніки [10; 16] та нотатки сучасників-дипломатів [3].

Особливості врядування в Січі широко висвітлені у роботах видатних істориків-класиків М. Костомарова [15], Д. Дорошенка [11], А. Кащенко [7]; паралелі з європейським політичним Відродженням і середньовічним лицарством проведено сучасним українським істориком Ю. Терещенком [12]. Дослідження з цього питання проводило чимало російських науковців, зокрема І. Каманін [1]. Опис посад і посадових обов'язків у Січі викладено також у багатьох сучасних етнографічних [4] та історичних колективних працях [6].

Постановка завдання:

– охарактеризувати етапи зародження та становлення нового стану – українського козацтва та його державотворчу діяльність;

– висвітлити основні ознаки державності Запорізької Січі – особливості її устрою, адміністративної та територіальної організації влади та взаємодії всіх її рівнів;

– здійснити аналіз її місця в системі геополітичних відносин;

– розглянути роль національних ментальних чинників в організації урядування в Запорізькій Січі;

– довести історичну роль січового козацтва в подальшому державному будівництві.

Постановка проблеми. Соціально-економічні причини та політичні передумови виникнення козацтва, історіографія місць розташування Січі, військове мистецтво козаків-запорожців, особливості трьохсотлітньої еволюції й історична роль Запорізької Січі отримали широке висвітлення у працях багатьох українських і зарубіжних учених. Проте політичний феномен козацтва щонайяскравіше виявився в устрої Запорізької Січі, щодо якої найчастіше вживаються назви «козацька республіка» та «військово-політична організація». І цей феномен полягає в синтезі всіх традиційних форм самоврядування, які будь-коли існували на українських теренах і набули популярності серед громад.

До національного звичаєвого права тут додалися сприйняті народом закони княжої Русі, запозичені в Європі магдебурзькі норми, охлократичні шляхетські вольності, а також традиції, витворені самим способом життя козацтва, який був побудо-

ваний на поєднанні жорсткої ієрархії та широкої демократії.

Козацтво успадкувало не лише економічні прагнення селянських «низів», але й військово-шляхетські традиції служилої знаті, і увесь цей процес у Січі розвивався поза постійними класовими, національними та міжособистими змаганнями, що характерні для решти територіальних утворень часів Речі Посполитої, тобто січове козацтво мало значно сприятливіші умови для створення власної самостійної політико-адміністративної системи. Тому додаткового опрацювання потребує сьогодні аналіз саме управлінських аспектів, оскільки тут, як ніде, спостерігається поєднання народних самоврядних вічових і копних традицій з основами державного управління України-Русі та політичними устоями імперій, до складу яких протягом багатьох віків входили українські землі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щодо механізмів безпосередньої організації військово-політичного об'єднання під назвою «Запорізька Січ», то існує декілька версій, які умовно можна поділити на дві групи: перша полягає у ствердженні, що організована Січ виникла завдяки частковому сприянню Речі Посполитої (реєстрації військовиків, які захищали південні кордони від кочовиків) та зусиллям окремих представників шляхти; інші ж дослідники доводять, що запорізьке низове козацтво об'єдналось завдяки власній ініціативі, всупереч будь-якій владній волі: віддане своїй землі та вірі, козацтво не прийняло нав'язаних йому шляхетсько-османських правил співжиття та прагнуло політичного й соціально-економічного відособлення від чужих традицій [1].

Отже, Запорізька Січ, перша офіційна згадка про яку датується серединою XVI століття (принаймні її ранній прототип, оскільки Січ міняла свої ареали), за свідченням першоджерел, була заснована особистим коштом українського магната Дмитрія Вишневецького на острові Хортиця [2]. За півстоліття це була струнка політично-військова система, яка характеризувалася чіткою ієрархією, що зазнавала постійних змін.

Запорізький Кіш (як усе військове товариство фортеці) налічував у різні часи десятки тисяч осіб і поділявся на курені (загони воїнів): «їх було записано 38 тисяч, вони поділялися на 38 куренів-поселен <...> цей народ складався з представників націй-сусідів і жив по берегах Дніпра. Вони мали за честь жити неодруженими <...> будь-який утікач із Турції, Греції, Польщі, Росії знаходив у них притулок» [3].

Основною ж територіально-адміністративною одиницею поза фортецею була паланка (військова «фаланга») – від п'яти до восьми районів у різні часи; сюди ж належали й колишні «уходи», городці, просічини, зимівники й інші поселення, де селилися козаки у мирні часи; вони були джерелами постачання матеріальних ресурсів для запорожців (як і мисливські, риболовецькі та вільні земельні угіддя, розділені між кошовиками порівну або ж «за справедливістю» – залежно від військових заслуг).

Вища влада належала загальній військовій Раді, тобто всьому Кошу. Центральний виконавчий орган – уряд Січі – теж носив назву «Кіш» й обирався всім «товариством низовим» аж до середини XVIII століття, коли звичай козацької демократії у Новій Січі зазнають численних сторонніх утисків.

Особливістю організації січового урядування було постійне поперемінне існування «двох» урядів: виборного, який виконував адміністративно-судові функції у мирний період, та наказного, який залишався на Січі під час воєнних походів (оскільки попередня старшина практично завжди очолювала козацтво в боях і поверталася на свої посади лише після завершення бойових дій).

Посада головного керівника – кошового отамана Січі виникла в XVI столітті – одночасно з першою Січчю. Інколи кошових отаманів, особливо тих, які перебували під особливою протекцією польської або російської корони, називали гетьманами («гетьманами козацтва низового»); така назва вищої військової посади, що передувала потім поширеній у Європі маршальській посаді, була традиційною для тогочасної Чехії, Речі Посполитої (Польщі), Німеччини та деяких інших державних утворень.

У зарубіжній же історіографії замість «кошовий отаман» або «гетьман низовий» (останнє означало визнання цієї посади урядом Речі Посполитої) часто вживається термін верховні «козацькі вожді» [4].

Верхівка січової виконавчої ієрархії починалася саме з кошового отамана та з військової старшини: військового судді, військового осавула (керівника бойової сили), військового писаря (начальника канцелярії), курінних отаманів і колишньої старшини, яка добровільно поступилася владою, зберігши за собою дорадчі функції. «Повний штат керівного складу запорізьких козаків різними джерелами визначається по-різному: 49, 118, 149 осіб. Послідовні ступені цього керівництва уявляються приблизно так: військові начальники – кошовий отаман, суддя, оса-

вул, писар, курінні отамани та сотники; військові чиновники – підписарій, шкільний отаман; булавничий, хорунжий, бунчужний, пірначний, підосавулій, довбиш, піддовбиш, пушкар, підпушкар, гармаш (носії символіки та відзнак) товмач (перекладач), чауш (посол), шафарій, підшафарій, кантаржій (скарбник), канцеляристи; похідні й паланкові начальники – полковник, писар, осавул, підписарій, підосавулій» [5].

Варто зауважити, що практично завжди всі ці посадовці – від військового писаря до підшафаріїв (помічників економа) – під час військових походів брали безпосередню участь у боях, а їхні обов'язки в цей період виконував наказний нечисленний і менш досвідчений уряд. Винагорода за працю налічувалася за кошт переважно митних зборів, військової здобичі та урядових асигнувань протекторів Січі, якими у різні часи були уряди Речі Посполитої та Російської імперії; в обігу були монети багатьох країн.

Окрему впливову січову ієрархію становили носії та охоронці звичаїв і порядків – «сивовусі дідилицарі», колишня старшина, яка залишалась добровільно в Січі на правах старослужилих і виконувала переважно дорадчі функції при виборному та наказному урядах, а також брала найактивнішу участь у діяльності загальної військової Ради. Інколи її слово було вирішальним під час прийняття рішень про походи або під час винесення вироків [6].

Верховний вождь запорозького козацтва, кошовий отаман, який зосереджував у своїх руках найвищу військову, адміністративну та судову владу, володів необмеженими повноваженнями диктатора під час військових походів – він навіть мав єдиноначальне право милувати або карати смертю злочинців. Це було обумовлено значно жорсткішими законами, ніж ті, які панували у мирний час; і його влада поширювалася не лише на сам Кіш, але й на всі поселення запорожців, а також на запорозьке духовенство. До основних обов'язків кошового отамана належали такі:

– прийом на січову службу нових козаків і духовенства; прийняття рішень про відставку «старослужилих»;

– затвердження на посади всіх нижчих за себе (обраних) урядовців;

– розподіл військової здобичі та інших доходів; регулювання земельних наділів, місць рибної ловлі та мисливства, облаштування зимівників та інших поселень;

– офіційне спілкування з польською, російською, кримською сторонами; відносини з гетьманським урядом Війська Запорізького;

– призначення наказного отамана (і уряду) на час походу.

Врядкування кошового отамана у мирний час обмежувала військова козацька Рада, яка вимагала обов'язкового щорічного звіту (невиконання своїх зобов'язань інколи каралося не лише відставкою, але й смертю). Привілеї ж кошового як найвищого січового урядовця були невеликими: дещо більша частина від загальних доходів, окреме місце в церкві, наявність особистих слуг (30–50 осіб) під час війни, які, втім, перш за все були воїнами, а не обслугою.

Аналогічно до загального січового формувалося й урядування в куренях: щороку, напередодні 1 січня, дня збору загальної січової Ради, збиралася курінна рада, яка обирала курінного отамана та курінну старшину на такі ж посади, як і в Коші. Курені, як правило, були названі на честь земляцької більшості (Уманський, Батуринський, Полтавський, Корсунський тощо) або ж на честь видатних січовиків, які проживали в цьому курені (Брюховецький, Пашківський, Сергієвський курінь), тому посада курінного й звучала як «полтавський курінний отаман» [7].

Щодо паланок, то їхня організована система склалася лише в XVII столітті. Спочатку це було п'ять територіально-адміністративних одиниць, керованих полковниками та полковницькою старшиною відповідно до кількості запорізьких митниць; згодом їхня кількість виросла до восьми. Керував паланкою виборний полковник і полковницька старшина (осавул, хорунжий, писар, пани та підпанки [8].

Важливим центром урядування була й канцелярія Запорозької Січі, очолювана військовим писарем. Вона вела, насамперед внутрішню документацію Коша: універсали, накази, листи, переписи населення та майна, реєстри шкод, спричинених війнами, опис злочинів і покарань у Січі, листування з іноземними державами, пізніше – з урядом Гетьманщини тощо. У деякі, багаті події роки XVII–XVIII століть виходило 4–12 тисяч документів, які є цінною джерельною спадщиною для вивчення основ січового устрою [9].

Особливими ознаками державності є козацькі клейноди: булава кошового отамана (гетьманська булава) як символ міцної верховної влади; запорозька печатка – ознака її автохтонності; бунчук, який символізував перемогу над невірними; сюди ж належали литаври – бойові національні інструменти, які сигналізували початок бою; каламар – мирна зброя писаря; корогвистяги, гармати, сурми, ножі, шестопери, перначі

(відзнака полковників паланок), значки, які мали сотники в куренях, тростини суддів, тощо; існували загальні січові, полкові, курінні, сотенні відзнаки [10]. Козацька запорозька символіка має власні кольорові вирішення – червоно-біле (на відміну від червоно-чорного, характерного для Гетьманщини); для неї притаманний звіриний стиль, мілітарні мотиви та використання сріблястого хреста.

На доказ того, що Січ була самобутнім державним утворенням, слугує і її окрема дипломатична діяльність: зазвичай посади чаушів (послів) були актуальними переважно під час військових походів, проте з літописів відомо напевне, що Запоріжжя у різні часи відвідували посланці німецьких, французьких, англійських, татарських, османських урядів, а також папські легати. Тож постійно підкреслювалось особливе місце, яке займала Січ у Речі Посполитій, у Російській імперії та навіть у Європі (зважаючи на важливу роль козацтва у протидії османським загарбанням).

Окрім того, козаки активно втручалися у внутрішні справи сусідніх держав, надаючи, наприклад, військову допомогу лояльним кримським ханам у здобутті престолу або ж беручи участь у Тридцятилітній війні в Європі як наймане військо. Проте, на думку Д. Дорошенка, самостійність Запоріжжя у вирішенні політичного курсу мала деструктивний вплив на внутрішні події в державі, започаткованій Б. Хмельницьким: зокрема, Січ провадила досить невмотивовану зовнішню політику й хаотичну внутрішню, що і стало однією із причин Руїни – періоду поступового занепаду української держави та анархії на Правобережжі [11].

Запорізька Січ була конгломератом усіх станів, зокрема й духовенства. Цікавим фактом в її політичній організації була спроба київського католицького святенництва перетворити її на окрему структуру на зразок лицарського ордену з гетьманом на чолі, проте протидія низових вихідців із селянства завадила втілити в життя таку проєвропейську ідею [12].

Загалом, ідеологічне та культурне підґрунтя козацького устрою має багато спільного з традиціями середньовічного лицарства: інститут зброносців-джур, низький соціальний статус цивільного способу життя, майже родинна рівноправність, побратимство та взаємовиручка, святість меча та коня, ритуальність битви й банкету, інститут кобзарів-труверів, відданість дружбі та релігії, специфічне ставлення до жінки, служіння Господу тощо.

З погляду легітимності влади козацької старшини доцільно розглянути і її інше духовне підґрунтя: всупереч тезі про панівну роль православ'я (загальновідомо, що серед козацтва були представники багатьох етносів – навіть турки, євреї та англійці, які зобов'язані були прийняти православ'я перед прийняттям у січовики) існує й гіпотеза про збереження тут деяких руських язичницьких обрядів, які посприяли становленню окремої касты – козаків-характерників. Як правило, вони отримували посади, споріднені з їхніми вміннями лікувати та впливати на воїнів, проте ореол характерника додавав легітимності будь-якій, зокрема верховній, владі. Таким лідером був, наприклад, кошовий отаман Іван Сірко, який, незважаючи на певні недоліки в управлінні Січчю, як-от сприяння охлократії у війську, непередбачувана політична поведінка на міжнародній арені, участь у старшинських міжусобицях тощо, обирався на посаду козацького вождя дванадцять разів і був взірцем харизматичної легітимності верховної січової влади [13]. Отож яскраво виявлялася одна з рис слов'янського менталітету – віра в богообраність і виняткові здібності лідера, у його чесноти та непомильність, довіра, яка межувала зі страхом, забобонністю та давньою руською природною схильністю до поклоніння кумиру(ідолу).

Невід'ємною сторінкою державного будівництва в Запорозькій Січі було й козацьке право, побудоване на синтезі руського та азійського звичаєвого права, яке зазнало впливу саксонських самоврядних традицій, а також Третього Литовського Статуту.

Судові функції офіційно виконувала та ж військова старшина (військовий суддя), проте поширеним було колективне правосуддя й покарання: право, як і державність, формувалися тут переважно не за певними вказаними законами, а згідно з давніми звичаями громади, віче, копи [14]. Звичасва колективна процедура стосувалася не лише загальновідомих аспектів на кшталт вирішення питань про вибори керівництва, військові походи або розподіл матеріальних благ, вона також функціонувала і в кримінальному праві, вносячи в цю систему охлократію та ризики самосуду, але забезпечуючи прозорість і публічність правосуддя й покарання на Січі.

У другій половині XVII століття центр української національної державотворчості перемістився до Гетьманщини; Запоріжжя ж залишилося впливовою військово-політичною силою, яка брала участь в усіх важливих, зокрема й у між-

народних, процесах, як-от в антиросійських військових походах. Саме це й спричинило дворазову руйнацію тепер небезпечної Січі російськими військами: першу – у 1709 році (після війни Росії та Швеції); другу, остаточну – у 1775 році, після російсько-турецької кампанії та приєднання Криму до Російської імперії. Тож у цей період остаточно було знищено міцний український військовий форпост – запорізьке козацтво, яке сформувало визначальні основи національної політичної свідомості українства.

Висновки. Запорізька Січ – видатне явище в історії української державності: у середовищі європейського монархічного абсолютизму зародився абсолютно новітній державний організм, який багато вчених слідом за М. Костомаровим називає «християнською козацькою республікою» [15].

Будучи прототипом майбутньої української держави Б. Хмельницького, козацька Січ увібрала в себе національні прагнення як селянства, так і освіченої місцевої шляхти, службовців, «служилих, буржуазії, протиставивши європейському абсолютизму та місцевій магнатерії зачатки справжньої демократії. Тут збереглася майнова нерівність, але вона вже могла залежати не лише від походження або спадку, але й від особистих заслуг січовика, а такі явища, як феодална власність на землю, панські повинності, кріпацтво або інші види гніту, зникли. Натомість виникають нові економічні інститути, побудовані на буржуазних засадах, в основі яких – вільна наймана (не примусова) праця. Такі ж закони, поєднані з європейським лицарством, діяли й на службі, а керівні структури формувалися тут за вільним

вибором із числа «компліментарних» осіб – звідси й традиційні основи січової владної легітимності.

Зачатки державності були вибудовані на вольностях, характерних як для перших ухоронників, так і для українського шляхетського лицарства пізнішої доби: описуючи становлення січового козацтва, польський хроніст Марцин Бельський наголошує, що саме прагнення нижчих станів до здобуття соціально-економічних вольностей і спонукало до утворення стійкої організації, здатної ці вольності захистити [16]. Козацтво протягом кількох століть було рушійною силою всіх визвольних змагань на українських територіях, і причина цих змагань завжди була однаковою – прагнення волі.

Запорізькій Січі не вдалося відокремитися до абсолютної офіційної самостійності – практично всі роки вона перебувала під певним протекторатом чужоземних (посполитих, московських) урядів. Проте протягом усього цього періоду розвивалися власні механізми самобутнього врядування.

Становлення та розквіт Запорізької Січі співпали в часі з епохою відродження кращих античних політичних традицій у Європі, і сучасні науковці часто порівнюють устрій Січі з республіканськими рисами кромвелівської Англії, голландських штатів, італійських міст-держав Генуї та Венеції, німецьких міст, де панувало саксонське право [17]. Проте, на відміну від цих європейських держав, особливі геополітичні умови й українська ментальність у кінцевому підсумку сформували тут принципово новий стан – гегемон українського суспільно-політичного життя, який сприяв виникненню самобутньої форми організації державної влади – Гетьманщини та створив передумови для відродження української нації.

Список літератури:

1. Сопов А.В. Каманин И.М. К вопросу о казачестве до Богдана Хмельницкого. Историография вопроса о происхождении казачества. Проблемы изучения и пропаганды казачьей культуры: праці наук.-практ. конф. (м. Майкоп, 13 червня 1998р.). Майкоп, 1998. С. 233.
2. Літопис гадацького полковника Григорія Грабянки / Переклад із староукр. Київ, 1992, 192 с.
3. Ромм Ж. Путешествие в Крым в 1786 г. Ленинград, 1941. 79 с.
4. Козацькі вожді, гетьмани, кошові. Історія української культури. Т. II. Київ, 2001. С. 7–11.
5. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків. Львів: Світ, 1990. Т. II. 319 с.
6. Історія державної служби в Україні: у 5 т. / Відп. ред. Т.В. Мотренко, В.А. Смолій; упоряд.: А.М. Бега, Г.В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Л.Я. Демченко та ін.; Головне управління державної служби України; НАН України. Інститут історії України. Київ: Ніка-Центр, 2009. Т. I. С. 182.
7. Кашенко А.Ф. Запорозькі вольності й уклад військового та громадського життя на Запорожжі. Оповідання про славне Військо Запорозьке Низове. Київ: «Веселка», 1983, С. 17–24. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history> (дата звернення: 10.07.2018).
8. Панашенко В.В. Паланка. Енциклопедія історії України: у 10 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: «Наук. Думка», 2011. Т. VIII. С. 30.
9. Архів Коша Нової Запорозької Січі: опис справ 1713–1776. Київ, 1994. URL: <http://cdiak.archives.gov.ua> (дата звернення: 17.07.2018).

10. Czarnowski Jan Nepomucen Ukraina i Zaporozże czyli Historya Kozaków od pojawienia się ich w dziejach, do czasu ostatecznego przyłączenia do Rosyi. 1854. С. 32–45.
11. Дмитро Дорошенко. Нарис історії України. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1962; Київ: Глобус, 1992. Т. II. С. 96–105.
12. Терещенко Ю.І. Україна і європейський світ: нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст. Київ: Перун, 1996, 399 с.
13. Величко С.В. Літопис / Пер. з книжної української мови; вст. стаття, комент. В.О. Шевчука; відп. ред. О.В. Мишанич. Київ: Дніпро, 1991. 371 с.
14. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (ЦДАУК). Ф. 2. Оп. 1. Спр. 45. Арк. 10.
15. Костомаров М.І. Книга буття українського народу. Нью-Йорк: Наша Батьківщина, 1967. С. 30.
16. Kronika Polska Marcina Bielskiego. Krakow, 1597. P. 838. URL: <http://mbc.malopolska.pl/dlibra/> (дата звернення: 12.07.2018).
17. Терещенко Ю.І. Україна і європейський світ: нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст. Київ: Перун, 1996. С. 395–399.

ЗАПОРОЖСКАЯ СЕЧЬ КАК НАЦИОНАЛЬНЫЙ ФЕНОМЕН И НОСИТЕЛЬ УКРАИНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

В статье освещено формирование механизма управления Запорожской Сечью – казацким военно-политическим объединением, которое существовало на украинской территории в XVI – XVIII веках и приобрело практически все признаки государственности. Главное внимание сосредоточено на демократических чертах в самоуправлении, что позволяет многим ученым называть исследуемое образование первой демократической республикой в Европе. Здесь описано административно-территориальное устройство Сечи, особенности иерархического взаимодействия равноуровневых властных верхушек и социальных сословий, различия между военной и паланковой организацией, формирование системы отношений Сечи с окружающей геополитической средой и с Гетманщиной.

Значительная часть изложенного материала посвящена изучению особенностей национального менталитета, верований, духовности как существенного фактора политической системы. Главной же идеей исследования является довести значение национальных элементов в организации власти для ее легитимности и подчеркнуть определяющую политическую роль казачества в дальнейшем развитии украинского государственного строительства.

Ключевые слова: Запорожская Сечь, Новая Сечь, Киш, военный казацкий совет, менталитет.

ZAPOROZHIAN SICH AS A NATIONAL POLITICAL PHENOMENON AND A NATIVE OF THE UKRAINIAN STATEHOOD

The article focuses on the formation of a Zaporozhian Sich management mechanism – the Cossack military-political association, which existed in the Ukrainian territory in the sixteenth and eighteenth centuries, and acquired virtually all the signs of statehood. The main focus is on democratic features in self-government, which allows many scholars to call the study education the first democratic republic in Europe. It describes the administrative and territorial structure of the Sich, the peculiarities of the hierarchical interaction between the various levels of power upper and social estates, the differences between the military and the Palanka organization, the formation of the system of relations between the Sich and the surrounding geopolitical environment and with the Hetmanate.

Plenty of this material is devoted to the study of the peculiarities of the national mentality, beliefs, spirituality as an essential factor of the political system. The main idea of the research is to prove the importance of national elements in the organization of power for its legitimacy and to emphasize the decisive political role of the Cossacks in the further development of Ukrainian state construction.

Key words: Zaporozhian Sich, New Sich, Kish, military Cossack Council, mentality.